

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA TEKE ATLI POLKI

Tahir AŞİROV*

Jumadurdı ANNAORAZOV*

“Duşmanlarımız üstümüze geldiler,

Bizimkiler “Alla” diyip endiler”

Özet

I. Dünya Savaşında Türkistan'dan aktif olarak katılan süvari alayının da görülmektedir. Bu süvari alayı, Türkmenlerden at üzerinde savaşabilmek için eğitilmiş ve donatılmış askerlerden oluşan “Teke Atlı Polkı” (Teke Süvari Alayı)'dır. Bu alay ilk olarak Rusya İmparatorluğu döneminde 1892 yılında Aşkabat'ta “Düzensiz Türkmen Atlı Taburu” (Turkmenskiy konny irregulyarniy divizion) ismi altında süvari askerlerden oluşurdu. 1911 yılında “Türkmen Atlı Divizion Ordusu” (Turkmenskiy konny divizion) adlandırılmıştır. Türkmen atlı yiğitlerinden oluşan “Teke Atlı Polkı” (Tekinskiy konny polk полк) hakkında N.N. Broşko – Brelkovskiy “Dikaya diviziya” adlı eserinde “Budapeşte ve Viyana Macar ovalarında... Rus cephesinde korkunç süvariler Asya'nın derinliklerinden gelen” demektedir. Bununla birlikte dönemin Rusya İmparatorluğunun Silahlı Kuvvetlerin komutanı L. G. Kornilov “Teke Atlı Polkı”nın I. Dünya Savaşı'ndaki gösterdiği mücadelesine karşı duyduğu saygı kaynaklarda dile getirilmektedir. Aynı şekilde “Zakaspiyskaya Tuzemnaya” gazetesinde Türkmen Süvari Alayının, I. Dünya Savaşı'ndaki gösterdiği mücadeleden ve kazandığı madalyonlardan bahsedilmektedir. “Teke Atlı Polkı” adıyla meşhur olan Türkmen süvari alayı hakkında I. Dünya Savaşı yıllarında etkisiyle ilgili başta arşiv kaynakları olmak üzere yazılar görülmektedir. Makalede, “Teke Atlı Polkı” adlı Türkmen süvari alayının tarihi ve o dönemdeki mücadelesini irdeleyerek, I. Dünya Savaşı'ndaki konumuna açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türkmen, Teke kabilesi, Atlı Polkı, I. Dünya Savaşı

The Turkmen Cavalry Regiment in World War I

Abstract

There was a cavalry regiment which actively participated in Turkistan during World War I. This cavalry regiment named as “Teke Atlı Polkı” (Teke Cavalry Regiment) was consist of Turkmen soldiers who were trained and equipped to fight on the horse. In 1892 that was originated by survivor soldiers in Ashgabat under the name of “Irregular Turkmen Cavalry Division” (Turkmenskiy konni irregulyarniy divizion). In 1911, it was named as “Turkmenskiy konny division” N. N. Broshko - Brelkovskiy mentioned about the “Teke Atlı Polkı” consisting of Turkmen valiants in his book “Dikaya Diviziya”, “Budapest and Vienna are on the Hungarian plains ... the terrible cavalry on the Russian front “came from the depths of Asia”. Meanwhile, the commander of the Armed Forces of the Russian Empire, L.G. Kornilov expressed his respect for the struggle of “Teke Atlı Polkı” in World War I. In the same way, the newspaper “Zakaspiyskaya Tuzemnaya” mentions about the struggle and medallions that the Turkmen cavalry regiment gained in World War I. The Turkmen cavalry regiment, which is famous for “Teke Atlı Polkı”, is seen to use its archival resources mainly on its influence in the years of World War I. In the article, the history and the struggle of Turkmen cavalry regiment named “Teke Atlı Polkı” in World War I will be tried to clarify.

Key Words: Turkmen, Teke tribe, Cavalry regiment, World War I

* Yrd.Doç.Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak / Türkiye

* Dr. Mahtumkulu Devlet Üniversitesi, Aşkabat / Türkmenistan

Giriş

İnsanlık tarihinde I. Dünya Savaşı önemli bir olaydır. Bu savaşta Türkistanlıların ayrı bir konumu olmuştur. Türkistan halkları I. Dünya Savaşı yıllarında Rusya İmparatorluğunun işkâli altında olması hasebiyle kendini özgü bir durumda olduğu görülebilir. Bu dönem Türkistan halklarının hayatı, düşünce yapısı başta olmak üzere değişik yönlerden etkisi altında olduğu zaman dilimidir. Aynı zamanda bu süreçte Türkistan halklarının yaşam tarzlarının değişim göstermeye başladığı söylenebilir. Buna bağlı olarak geleneksel Türk düşüncesinin modernleşmesi, bir bakıma Ruslaşmak bağlamında olacağı izlenimi uyandırılmaya çalışıldığı zaman dilimi olarak ifade edilebilir. Bu durumu tüm Türkistan halklarında görme olanağı vardır. Türkmenler diğer Türkistan halklarına bakıldığında daha az etkisi altında kalmış olduğu ayrı bir gerçektir. Türkmenlerin arasında etkisinin az olmasının sebeplerinden biri ve en önemlisi de Ruslar ile bir ortamda bulunmaktan uzak durmaya çalışmaları olduğu söylenebilir. Bundan dolayı “Teke Atlı Polkı” adlı Türkmenlerden oluşan süvari alayının I. Dünya Savaşı yıllarında konumu önemlidir. Türkmenler arasında etkin bir atlı süvari birliğinin Rusya İmparatorluğu tarafından da kendine bağlı oluşturulduğu ve aktif olarak işlev gördüğü kaynaklarda belirtilmektedir.

Tarih boyunca Türkmenlerin kendine özgü savaş taktiği, özellikle de atlı savaşını yönetme sanatı bakımından dikkat çekmiştir. Bu bağlamda oluşan kahramanlıklardan kaynaklarda özellikle bahsedilmektedir. Nitekim Y. Markov 1901 tarihindeki yayınladığı “Oçerki puteşestviya po Zakavkaz’yu, Turkmenii, Buhare, Samarkandskoy, Taşkentskoy i Ferganskoy oblastyam, Kaspiyskomu moryu i Volge” adlı eserinde Türkmenler hakkında şöyle demektedir: “Türkmenler Turan’ın tüm hayatını – kanını, ruhunu kendinde muhafaza etmişler...” (Markov, 1901, s. 202). Ayrıca Markov, “Tekeler, aslında, bütün eski Türkmenlerin kahramanlığını daha fazla korudu” (Markov, 1901, s. 204) diye Türkmen süvarisine gönderme yaptığı söylenebilir.

Aynı şekilde ‘Turan’ın tüm hayatı – kanını, ruhunu kendilerinde muhafaza eden’ Türkmenlerinin 1879-1881 yıllarında gerçekleşen Gökdepe savaşındaki gösterdiği kahramanlıklar tarih kitaplarında da yer almıştır. Grodekov N. I., Abaza K. K., Tihomirov, N. M. gibi Rus yazarların ve diğer yazarların eserlerinde de kahramanlık betimlendiği görülebilir. Grodekov N. I. “Voyna v Turkmenii, Pokhod Skobeleva v 1980 - 1981 gg.” (“Türkmenistan’da savaş: Skobelev’in 1980 – 1981 yıllarındaki seferi”) adlı eserinde Türkmenleri “Düşman, çok mert ve namuslu idi” (Grodekov, 1983), Tihomirov N. M. “Prisoyedineniye Merva k Rossii” (Merv’in Rusya’ya ilhakı) adlı eserinde “Onların saflarından, miktarı ne olursa olsun, para için casusluk yapacak adam bulmak imkânsızdı. Onlar, milletlerine sadık kimselerdi. Bu sadakatlerini ne hediyeler, ne de tehditler sarsabilirdi” (Abaza, 1902) ve Abaza K. K. “Zavoyevaniye Turkestan” (Türkistan’ın işkâl edilmesi) isimli

eserindeki “Tekeliler, kuşatmanın başlangıcından beri ölüm için savaştılar. Hücumları bilhassa korkunçtu. Geceleyin kediler gibi sıçrayıp, aslanlar gibi saldırıyorlardı” (Tihomirov, 1960) ifadelerini alıntılarını görülmektedir (Aşirov, 2015). Bununla beraber Terent’iyev M.A. “İstoriya Zavoyevaniya Sredney Azii” adlı eserinde Türkmenleri hakkında III. Aleksandr şöyle kaydetmektedir: “Bana ifade edilen bilgilerden Tekelerin ayrıcalıklı cengâver halk olması” (Terent’iyev, 1906, s. 34).

I. Dünya Savaşı yıllarında Türkmenlerin tarihten devam edegelen süreçten çok değişik eksenlerde olduğu görülebilir. XIX. yüzyılın ortalarına doğru Rusya İmparatorluğunun Türkmen topraklarını işkâli ile başlayıp Türkmenlerin en son kalkanı olarak bilinen Gökdepe kalasının düşmesiyle sonuçlanan süreçle başlayan dönem Türkmen tarihinde ayrı bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Ancak bu dönemde Türkmenlere Rusya İmparatorluğunun güveni olmadığını kaynaklardan öğrenilebilir. Daha doğrusu Rusya İmparatorluğu hiçbir zaman güvenmediğini 1917 Devrim zamanında Hive Türkmenlerinin silahlarını toplanması bunun bir fiili göstergesidir.

Rusya İmparatorluğunun döneminde Türkmenlerin durumunun incelenmesi oldukça önemli bir konudur. Çünkü bir taraftan I. Dünya Savaşı’nın sonlarına yaklaşırken 1915- 1916 yılları arasında Gelibolu Yarımadasında Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılan deniz ve kara muharebeleri olan Çanakkale Kurtuluş Savaşının zaferine kutlamak için Türkmenistan’ın Garagum çölünün içindeki bir Türkmen köyünün hanının (beyinin) sadakasından (kutlamasından) bahsedilirken, diğer bir taraftan Türkmen gençlerinin Rusya İmparatorluğu tarafında Türk savaşına katılmasıyla devlet nişanla ödüllendirilmesi kitaplarda dillendirilmektedir (Soltanov, 2012). Ayrıca Zeki Velidi Togan’ın Hatıralar (Türkistan ve Diğer Müslüman Doğu Türklerinin Milli Varlık ve Kültür Mücadeleleri) adlı eserinde Türkmen süvarileriyle ilgili Türkmen topraklarından Bakü’ye Hazar denizi üzerinden geçerken bir olayı şöyle açıklamaktadır: “Benim bulunduğum aşağı katta 40 kadar Türkmen süvarisi ve atları vardı. Bunlar için koyunlar da almışlardı. Bunlar milli Türkmen kıyafetleriyle Ankara’da sefaret muhafızı olacaklarmış” (Togan, 1999, s. 289). Türkmen atlı süvarisinin muhafızlık görevi ile Ankara’ya gelmesi ayrı bir değerlendirme tabii tutmak gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkmenlerden oluşan Teke Atlı Polk, I. Dünya Savaşın içinde bulunması karmaşık nedenleri olan bir konudur. Bundan dolayı da bu konunun değişik yönlerden ele alınması gerekmektedir. Ancak burada tarihi süreç içinde alayın oluşması ve I. Dünya Savaşındaki katıldığı muharebeleri ve sonuç olarak nitelendirilebilecek değerlendirme bölümünde alayın I. Dünya Savaşına katılmasının nedeni açıklamaya çalışılacaktır. Çünkü Türkiye’de Türkmenlerin I. Dünya Savaşı yıllarındaki durumu, özellikle de alay ile ilgili kapsamlı bir çalışmaya görülmemektedir. Ancak genel olarak alay üzerine kaleme alınan yazıları şu aşağıdaki belli başlı kaynakları saymak mümkündür.

1. Hajiyeu, H. (1929). Velikiy Boyar. Belgrad; Hajiyeu, R.B. (2014) Jizn' i smert' generala Kornilova. - M: Veche.

2. Annaorazov, J. - Gündogdıyeu, Ö. (1992). Teke Atlı Polkı: Gahrımançılığın ve helakçılığın tarihi (1914-1918 y.) Aşğabat: “Ruh” neşir.; (1992). Tekinskiy konny polk: slava i tragediya (1914–1918 gg.). Aşğabat.

3. Gündogdıyeu, Ö. (2012). Boyevoy put' Tekinskogo konnogo polka (1914–1918 гг.). Ашхабад, 2012. (2013). Teke Atlı Polkunun Söveş yolu (1914-1918 y.). A: Türkmen dövlət neşiryat gulluğı.

4. Breşko-Breshkovskiy N.N. (1994). Dıkaya diviziya. Yekaterinburg.

I. Teke Altı Polkı'nın Kısa Tarihi

Teke Atlı Polkı, I. Dünya Savaşında Türkistan'dan aktif olarak katılan süvari alayının adıdır. Bu süvari alayı, Türkmenlerden at üzerinde savaşabilmek için eğitilmiş ve donatılmış askerlerden oluşan “Teke Atlı Polkı” (Teke Süvari Alayı)'dır. Ancak Teke veya Türkmen Atlı Süvarisinin tarihi süreç içinde oluştuğı görülebilir.

Rusya İmparatorluğunun Türkmen topraklarını işkâl ettikten sonra Türkmenler arasında kendine bağılı süvari birliğini oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Bu konuda Grodekov “Voyna v Turkmenii, Pohod Skobeleva v 1880 - 1881 gg.” adlı eserinde “Türkmenler 1873 yıla kadar özel atlı bölümde askerlik edip, ayrıcalıklı saygıdan faydalanıyordular” diye açıklamaktadır (Grodekov, 1983, s. 57, 60, 75.). Ayrıca değışik askeri birimlere Türkmen atlılarının katıldığını tarihi kaynaklardan görülebilir (Kurbanov, 1995, s. 43-47). Bununla birlikte 5 Mart 1881 tarihinde Türkmenlerden oluşan geçici bir Ahal-Teke polisiyesinin oluşturmak hakkındaki fermanın olduğu ise bir gerçektir.

“Teke Atlı Polkı” adıyla meşhurluk kazanan Türkmenlerin süvari alayının tarihinin isim değışikliği bağlamında değıerlendirilebilir. Teke süvari alayının tarihi süreci şöyle sıralamak mümkündür. 5 Mart 1881 tarihinde Türkmenlerden oluşan geçici bir Ahal –Teke polisiyesinin oluşturulma fermanının çıkmasıyla birlikte bu yönde gelişmelerin olduğu görülmektedir. “Teke Atlı Polkı” adını alıncaya kadar süreç şu aşağıdaki şekilde gelişmiştir.

1. “Türkmen Atlı Polisi / Turkmenskaya konnaya militsiya” adıyla 24.02.1885 tarihinde oluşturulmuştur. Bunların Rusya İmparatorluğuna bağılı polis işlevini gördüğü söylenebilir.
2. “Türkmen Atlı – Düzensiz Taburu / Turkmenskiy konno-irregulyarniy divizion” adıyla 07.11.1892 tarihinde oluşturulan taburun işlevsel alanın daha geniş bir alan olduğu

görülebilir. Aslında bu isim, Rusya İmparatorluğu Ordusunun bir taburu olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir.

3. “Türkmen Atlı Taburu / Turkmenskiy konnyıy divizion” adıyla 30.01.1911 tarihinde oluşturulan tabur, etnik bağlamda Rusya İmparatorluğu Ordusunun süvari parçası olduğunun bir bakıma itirafıdır.
4. “Türkmen Atlı Alayı / Turkmenskiy konnyıy polk” adıyla 29.07.1914 tarihinde oluşturulan atlı alayı ise, I. Dünya Savaşında Türkistan halklarının ismiyle oluşturulan alayın adıdır. Bu, aslında I. Dünya Savaşı patlak vermesinden on gün sonra oluşturulan bir alayıdır. Bundan dolayı süvari alayı, ilk olarak I. Dünya Savaşına bu isimle katılmış ve tarihi kaynaklarda da ilk zamanlar bu isimle görülmektedir.
5. 31.03.1916 tarihinde Türkmen Atlı Alayına “Teke Atlı Alayı / Tekinskiy konnyıy polk” isminin verilmesi ise, I. Dünya Savaşında kazandığı zaferin bir simgesidir. Nitekim 31 Mart 1916 tarihinde II. Nikolay Türkmen kahramanlığından dolayı “Bu günden itibaren Türkmen polkını Teke Atlı Polkı” diye isimlendirmeli gerekliliği dair emir vermektedir (Ashabad, 1915, s. 135).

Türkmen atlı yiğitlerinden oluşan “Teke Atlı Polkı” hakkında N.N. Broşko – Brelkovskiy “Dikaya diviziya” adlı eserinde “Budapeşte ve Viyana Macar ovalarında... Rus cephesinde korkunç süvariler Asya’nın derinliklerinden gelen” diye “Teke Atlı Polkı” adlı alayını nitelendirmektedir (Breşko-Breshkovskiy, 1994).

II. Teke Atlı Polkı’nın I. Dünya Savaşında

Türkmenlerin süvari alayı tarih boyunca kendi cengâverliğini öne çıkarmıştır. Türkmen süvarisinin Rusya İmparatorluğunun saflarında savaşa götürmek planlarının işkâlin ilk günlerinden itibaren düşünüldüğü görülmektedir. M.D. Skobelev “Tekeler çok üstün savaşıcılar, onların birkaç yüz atlısının Vena eteğine götürülebilse, iş bitirirlerdi” diye ifade etmektedir (Kersnovskiy, 1992, s. 301).

Türkmen süvari alayının I. Dünya Savaşındaki durumu hakkında genel olarak yayınlardan, mektuplardan çıkarmak mümkündür. Özellikle de yerel yayınlarda çokça görülmektedir. Bunun birkaç nedenini olduğu muhakkaktır. Ancak burada sadece alayın tarihi açısından değerlendirmek ise yetinilecektir. Bu yayınların en önemlisi “Zakaspiyskaya Tuzemnaya / Ruzname-yi Maverayı Bahr-ı Hazar” (Hazar Ötesi Günlük Gazete) gazetesinde Türkmen Süvari Alayının, I. Dünya Savaşı’ndaki gösterdiği mücadeleden ve kazandığı madalyonlardan bahsedilmektedir. Bunlardan biri ise Han Hacıyev’in “Ruzname-yi Maverayı Bahr-ı Hazar” isimli gazetede “Batır Türkmenler” isimli makalesidir. Han Hacıyev “Batır Türkmenler” (Cesur Türkmenler) diye isimlendirdiği bu

makalesinde gazeteci Kupçinski'nin dilinden şöyle aktarılmıştır: “Almanya yurdunun Saldav adlı şehrinin yakınlığında savaş zamanı Rus ordusunun arasında Türkmen alayı gördüm, başlarında büyük kara kalpakları, üzerlerinde cübbe, omuzunda rütbeleri, bellerinde eski eğri kılıçları” (Hacıyev, 1914, s. 1). Aynı şekilde alayın I. Dünya Savaşı yıllarına ait başta arşiv kaynakları olmak üzere yazılar bulunmaktadır. Dönemin Rusya İmparatorluğunun Silahlı Kuvvetlerin komutanı L. G. Kornilov'un süvari alayın I. Dünya Savaşı'ndaki gösterdiği mücadelesine karşı duyduğu saygı kaynaklarda dile getirilmektedir.

1914 tarihinde I. Dünya Savaşı patlak vermesiyle Rusya İmparatorluğunun işkâl altında olan Türkmenler kendilerini savaşın içinde bulmuştu. Türkistan halkları, bu savaşın gerçekleştiği yerden çok uzaklarda olsa da siyasi olarak etkisi altında idi. Nitekim bu savaş için Türkmenlerden toplanan malları “Vosstaniye 1916 goda v Turkmenii (dokumentı i materialı)” adlı eserde şöyle sıralanmaktadır: “Savaşın sadece ilk iki yılında Zakaspi oblastının çiftçilerinden (Krasnovadsk uezdini kamaşan) 6872 at, 12805 deve, 200 eşek, 299 taşıt, 32528 kalpak, 1659 kara ev, halat 350, kement 604, eyer (yerli) 311, ibrik 919, çorap yerine kullanılan, dize kadar sarılan kumaş parçası 1.450 (çift) ve her türlü eşyalar 223.189 ruble (lira)... Ayrıca 1187627 ruble peşin para rekvizirlendi (el konuldu)” (Vosstaniye, 1938, s. 14).

Aynı şekilde bu süreçte “Türkmenistan SSR-nin Tarihi” adlı eserde “Teke Atlı Polkı” adıyla bir alay oluşturulduğunu şöyle açıklamaktadır: “Savaşın birinci yılında yerli halkın hesaplarına Türkmen (“Teke”) atlı polkı (alayı) da oluşturuldu” (Türkmenistan SSR-nin Tarihi, 1960, s. 403). 1911 senesinde “Türkmen Atlı Bölümü” adıyla oluşturulan askeri birlik “Türkmen Atlı Alayı” adı altında I. Dünya Savaşı başlamasından 10 gün sonra 29.07.1914 tarihinde oluşturuldu. Alay, Ağustos 1914 yılında cepheye varmış ve Avusturya ordularına karşı koyan Güney – Batı cephenin 1. Ordunun 1. Türkistan kolordusunun sıralarına katılmıştı. Alay, Ekim ayının başında Varşova'nın yakınlarında hareket etmiştir (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992, s. 42 - 43).

Rus İmparatorluğu işkâl altında olan Türk soylularının oluşturduğu Türk Atlı Askerleri ilk defa 29 Ekim 1914 tarihinde Avusturya'nın Gruşki diye bilinen vilayetinin yanındaki deryandan geçilen yerde olan savaşa katılmıştı. Bu dönemde Teke Atlı Polkı'nın sayı bakımından da kaynaklardan öğrenmek mümkündür. Polkovnik Drojovski'nin 21 Ekim 1914 yılında kolordu kurmay başkanlığına gönderen telgrafından bilindiği üzere alayda o dönemde 627 atlı asker, 2 kurmay askeri ve 15 ober – asker vardı (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992, s. 44-45).

16 Kasım 1914 tarihinde Duplise-Dujen'in yakınında gerçekleşen savaşa ilk sırada katıldıkları kayıtlara geçmiştir (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992, s. 47). Bu savaşlarda zafer elde etmişler ki, 250000 atlı I. Dünya Savaşına gönderme arzusu ortaya çıkmıştır (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992).

Çünkü kaynaklarda “onların savaş sanatına denk gelecek bir şey yoktur” diye tarif edilmiştir (Ashabad, 1915, s. 296).

Tarihte kendinden çokça bahsedilen Türkmen süvari alayı I. Dünya Savaşı yıllarında da cengâverliğini kaynaklarda görülmektedir. Alayın I. Dünya Savaşı yıllarındaki gerçekleştirdikleri savaşlar hakkında ayrıca Türkmenistan’da dönemin meşhur “Ashabad” gazetesinde yayınlanmıştır. Onlardan biri de atlı alayın gençlerinden birinin Aralık 1914 Aşkabat’a gelen mektupta Duplise – Dujen’in yakınındaki savaşı ifade etmektedir: “Tanra şükür Türkmenler yüz kara olmadılar, kendilerinin kim olduklarını gösterdiler. Biz 15- 16 Kasım geçilen gece düşmanın kara ordusunun üstüne hücum ettik, o hücum onları 5 saat tuttuk” (Ashabad, 1915, s. 310). Sonuç olarak Teke Atlı alayının katıldığı Polşa’da 1. Avusturya ordusunu bozguna uğrattıkları görülmektedir (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992, s. 18).

Aynı zamanda Türkmen halkının desteğe devam ettiği veya devam etmesi sağlandığı görülmektedir. Nitekim dönemin “Ashabad” gazetesinde desteğin devam ettiği belirtilmektedir. Türkmenlerin Teke Atlı Polkına at satın için Aşkabatlılar 400 ruble, Gökdepeliler 50 ruble, Gıpçaklılar 75 ruble, Gökçeliler 75 ruble, Büzmeyinliler 63 ruble 79 kuruş ve benzeri göndermişlerdir (Ashabad, 1915, s. 40).

Teke Atlı Polkının I. Dünya Savaşındaki kayıpları da gösterilmektedir. Şubat 1915 tarihinde Aşkabat’a yaralanan atlı askerlerin 4’si getirilmiştir. Değişik hastanelerde olduğu da gelen mektuplardan görmek mümkündür (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992, s. 49-50). 1915 tarihinde Doğu Prusya’daki savaşta olduklarına dair mektuplardan anlaşılmaktadır (Annaorazov, 1992, s. 23).

Bununla birlikte I. Dünya Savaşında Teke Atlı Polkının zaferler kazandıkları gönderilen mektuplardan da anlaşılmaktadır. Ocak 1915 senesindeki dönemin “Geogriy” ordeni olan madalyondan Türkmen Atlı alayının 67 aldığını belirtilmiştir (Ashabad, 1915, s. 206). Bu savaşta gösterdikleri cengâverlik ün kazanmış olmalı ki, yeni atlı süvari göndermişlerdir. Nisan 1915 senesinin sonlarına doğru Aşkabat’tan atlı bir taburu cepheye gönderilmiştir (Ashabad, 1915, s. 210).

4 Mart 1915 yılında değişik ordu birimleri ile birlikte Zastavna’ya hücum ettikleri görülmektedir. Mart 1915 yılın başında Türkmen Atlı Polkının 3. Kafkas atlı kolordusunun birleşimine katılmıştır. Temmuz 1915 yılında Türkmen Atlı Polkının 2. Atlı kolordusunun birleşimine katılmıştır. 1915 yılın sonlarına cephenin sınırı Riga- Dvinsk- Baranoviç – Pinsk Dubno üzere ile geçmiştir (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992, s. 55-58).

2 Ocak 1916 tarihinde Aşkabat garından asker olarak Izgant, Gökdepe, Durun, Köşi köylerinden ileri gelenlerini ve Aşkabat ve Bağır volostlarının başkanlarından oluşan 300 yakın insan cepheye gönderilmiştir (Annaorazov - Gündogdıyev, 1992, s. 59). I. Dünya Savaşında Türkmenlerin savaşta

kazandığı zaferin sonucu olarak 31 Mart 1916 tarihinde II. Nikolay, “Bu günden itibaren Türkmen alayını ‘Teke Atlı Polkı’ diye isimlendirmesini emir etmiştir (Ashabad, 1915, s. 135). Alay bu isimle I. Dünya Savaşında değişik cephelerde savaşmıştır (Hajiyev, 1929; 2014). Ancak Alman – Avusturya cephesine katılan en son savaş hareketi sonunda Temmuz ayında alayın ivedilikle Kamenes-Podolsk şehrine girip, cephe merkezinin korunmasında yerleşilmesi emir edilmiştir. Böylece alayın I. Dünya Savaşına katılması tamamlanmıştır. Teke Atlı Polkı açısından I. Dünya Savaşından sonraki durum ise daha da karmaşık hal almıştır.

Değerlendirme

Türkmenlerin atlı veya süvari alayı hakkında tarihten itibaren kaynaklarda çokça bahis edilmektedir. Özellikle de Ata Govşudov’un “Perman” (Ferman), Berdi Kerbabayev’in “Aygıtlı adım” (Kararlı adım) adlı tarihi romanlarda askeri birlikler her zaman atlı alay şeklinde zikredilmektedir (Kerbabayev, 1955). Çünkü Türkmen Ahal – Teke atları ayrıca tarih kitaplarında geniş bahsedilmektedir (Türkmenistan SSR-nin Tarihi, 1960, s. 16.). Bundan dolayı genel olarak Türkmenler askeri birliği süvari birlik olarak kabul edilebilir. Bu durumun sosyal hayatla ilgisinin olduğu bir gerçektir. Bu süvari birliği, Rusya İmparatorluğu döneminde de başta savunma olmak üzere savaşlarda ilk safta görülmektedir.

Savaşta gösterdiği kahramanlıktan dolayı “Teke Atlı Polkı” adını alacak olan Türkmen süvari alayının I. Dünya Savaşında Rusya İmparatorluğunun saflarında savaşmasını, güce boyun eğdiğinden değil, yeminine bağlılığından olduğu anlaşılmaktadır. Türkmenler arasında kasem bireylerin toplumsal hayatını belirleyen bir olgu haline gelmiş olmalı ki, hiçbir kimse ettiği yeminden dönmemektedir (Lomakin, 1994, s. 90). 1917 Devrim yıllarında bağlı olduğu yönetime son saniyeye kadar yemini kurması da bunun bir delilidir. 1917 Devriminde önceki askeri komutana bağlı kalmaları bunun bariz birer örneğidir (Hajiyev, 2014, s. 247).

Ayrıca Rusya İmparatoru II. Nikolay’ın savaşa almak hakkındaki emri üzere çıkan ayaklanmanı önemli bir göstergesidir. G. Karpov’un “1916 Tarihinde Türkmenlerin Ayaklanması” adlı makalesindeki şu satırları konuyu açıklayıcıdır: “25 Haziran 1916 tarihinde, ‘savaşmakta olan ordunun ilinde korunma kalelerini muhafaza etmek ve askeriye ile bağlantılı işleri için imparatorluğun diğer halkını 19 yaştan 43 yaşa kadar olan (insanları savaşa) çağırarak hakkında II. Nikolay’ın ‘fermanı’ ilan edilmişti. ‘Buyruğun’ Orta Asya velayet(ler)inde ilan edilmesi çiftçilerin ve göçebelerin (Kazakların, Özbeklerin, Türkmenlerin, Kırgızların, Karakalpakların) tepki göstermelerine yol açtı ve bazı yerde bu hoşnutsuzluk ve rıza göstermeme ‘ölürüz, ancak çocuklarımızı vermeyiz’ şiarıyla silahlı ayaklanmaya götürdü” (Karpov, 2015, s. 810). Bu yazıda genel de Türkistan’ın, özelde Türkmenlerin o dönemdeki durumunu açıklamaktadır. Türkmen süvari alayının yiğitleri Türkmenlerin özgürlüğü içinde savaşan süvari alayı olarak tarihe geçmiştir. Aynı

şekilde “Yeryüzünün ilk atlı süvari ordusu” olarak ifade edilen Teke Atlı Polkı hakkındaki Yüzbaşı A. Bragin’in aşağıdaki setirleri çok anlamlıdır (Ioffe, 1989, s. 223).

Слава вам, текинские джигиты,	Size şan olsun Teke yiğitleri,
Вы России гордость берегли.	Rusya'nın gururunu kurtardınız.
Подвиг ваш отныне знаменитый	Sizin kahramanlığınızın şöhreti yitmez.
Вспомнит летопись родной земли.	Anavatanının tarihinde hatırlanır.

Kaynaklar

1. Abaza, K.K. (1902). Zavoyevaniye Turkesta. SPb.
2. Annaorazov, J. - Gündoğdıyev, Ö. (1992). Teke Atlı Polkı: Gahrımançılığın ve helakçiliğın tarihi (1914-1918 y.) Aşgabat: “Ruh” neşir.; (1992). Tekinskiy konnyı polk: slava i tragediya (1914–1918 gg.). Aşgabat.
3. Ashabad / Gazeta Ashabad/. 1914-1915.
4. Aşirov, T. (2015). Türkmenlerde Tarih Bilinci ve Tarih Yazıcılığının Serüveni. I. Uluslararası Türklerde Tarih Bilinci ve Tarih Yazıcılığ ı (23-25 Ekim 2014 Zonguldak- Türkiye)
5. Breşko-Breshkovskiy N.N. (1994). Dikaya diviziya. Yekaterinburg.
6. Grodekov N. I. (1983). Voyna v Turkmenii, Pokhod Skobeleva v 1980 - 1981 gg. Tom I – IV. S. - Peterburg.
7. Gündoğdıyev, Ö. (2012). Boyevoy put' Tekinskogo konnogo polka (1914–1918 rr.). Aşgabat; (2013). Teke Atlı Polkunın Söveş yolu (1914-1918 y.). A: Türkmen dövllet neşiryat gulluğı.
8. Hajiyev, H. (1929). Velikiy Boyar. Belgrad
9. Hajiyev, R.B. (2014) Jizn' i smert' generala Kornilova. - M: Veche.
10. Han Hacıyev, “Batır Türkmenler”, Ruzname-yi Maverı-ı. Bahr-ı Hazar gazetı. 1914.
11. Ioffe G. (1989). 3. “Beloye delo” General Kornilov. M: Nauka.
12. Karpov, G. (2015). 1916 Tarihinde Türkmenlerin Ayaklanması. (çev. T. Aşirov), Journal of History School, 8 (XXIV), 809–826.
13. Kerbabayev, B. (1955). Aygıtlı Adım. Aşgabat: Turkmenistan Devlet Neshiryatı.
14. Kersnovskiy, A.A. (1992-1994). İstoriya Russkoy Armii, t. I-IV. M.
15. Kurbanov, A. V. (1995). Stavropol'skiye turkmeni: İstoriko-etnografiçeskiye oçerki. SPb: İzdatel'skiy otdel Yaikovogo tsentra SPbGU.
16. Lomakin A. (1994). Obychnoye Pravo Turkmen (Adat). Aşgabat.
17. Markov. Ye. L. (1901). Rossiya v Sredney Azii: Oчерki puteshestviya po Zakavkaz'yu, Turkmenii, Bukhare, Samarkandskoy, Tashkentskoy i Ferganskoy oblasti, Kaspiyskomu moryu i Volge. - SPb.
18. Soltanov, A. (2012). Zakaspi Türkmenlerinin Rus Goşunındaki Gahrımançılığ ı, Okuv Gollanması. Aşgabat.
19. Terent'yev, M.A. (1906). İstoriya Zavoyevaniya Sredney Azii. SPb.
20. Tihomirov, N. M. (1960). Prosoyedineniye Merva k Rossii, Moskova.
21. Togan, Z. V. (1999). Hatıralar (Türkistan ve Diğer Müslüman Doğu Türklerinin Milli Varlık ve Kültür Mücadeleleri). Ankara.
22. Türkmenistan SSR-nin Tarihi. (1960). I tom, ikinci kitap, Aşgabat.
23. Vosstaniye 1916 goda v Turkmenii (dokumentı i materialı). (1938). Aşhabad: Turkmenskoye Gosudarstvennoye izdatel'stvo.